

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v
Bratislave

Úvod do právnych disciplín

Prof. Vlček

Otázka č. 1 Pojem právo

1. POJEM PRÁVO

Základné delenie práva:

a) objektívne právo

b) subjektívne právo

Objektívne právo je súhrn pravidiel správania sa ktoré regulujú, upravujú spoločenské vzťahy a prípadne im mocensky vnucujú určitú podobu.

Objektívne právo existuje nezávisle od vôle jednotlivých subjektov, je to súhrn platných právnych noriem ktoré treba odlišovať od iných druhov, spoločenských noriem. Patria do rôznych právnych odvetví a sú vynutiteľné verejnou autoritou.

Subjektívne právo je to súhrn oprávnení ktoré objektívne právo priznáva jednotlivcovi a ktoré môže uplatniť vo vzťahoch s inými ľuďmi pod ochranou verejnej moci.

Subjektívne právo je právo konkrétnej osoby na niečo čo jej podľa objektívneho práva patrí.

Iné spoločenské normy ako právne sú:

- Pravidlá slušného správania - (zvyky, obyčaje, etiketa a pod.)
- Morálne normy – sú postavené na rozlišovaní dobra a zla
- Dobré mravy – súhrn pravidiel slušného správania
- Náboženské normy – pravidlá ktoré ukladá náboženstvo
- Politické strany – vytvárajú politické subjekty

Právo sa od ostatných normatívnych systémov odlišuje tromi charakterizujúcimi znakmi:

- monizmom – v jednom štáte platí jediný právny systém záväzný pre celú spoločnosť
- osobitnou formou – štát ju ustanoví, právo je vždy upravené v zákone
- spätosť zo štátom – akým spôsobom môže byť právo vynútené

Právo je v konkrétnej spoločnosti jediný záväzný, autoritatívny a normatívny systém pravidiel spoločenského správania ľudí ktorého právne normy sú spravidla formálne, písomne publikované, ktorých splnenie môže byť vynucované verejnou štátnou mocou.

Otázka č. 2 Právne vedomie

2. PRÁVNE VEDOMIE

Právne vedomie je systém hodnotových súdov jednotlivca, skupín alebo spoločnosti o ľudskom správaní, ktorý toto správanie z hľadiska oprávnenosti alebo neoprávnenosti, môže hodnotiť v súlade a zhode s platným právom alebo aj odlišne od platného práva – teda v rozpore s právom.

Právne vedomie rozlišujeme:

- celospoločenské
- skupinové
- individuálne

Právne vedomie človeka má dve roviny:

- predstavy – čo ako právo v danom štáte platí
- názory – čo je spravodlivé a čo nespravodlivé

Otázka č. 3 Pramene práva

3. PRAMENE PRÁVA

Pramene práva rozlišujeme:

- **v materiálnom zmysle** – materiálne pramene práva, ktorými sú: materiálne podmienky života spoločnosti ktoré ovplyvňujú tvorbu práva a z ktorých tvorba práva vychádza
- **v formálnom zmysle** – to sú tzv. formy práva. Sú to všetky formy v ktorých nachádzajú vyjadrenie platné právne normy uvedené v ústave a v zbierke zákonov

Hlavné druhy prameňov práva sú:

- **normatívne právne akty - právne predpisy** – sú výsledkom normotvornej činnosti kompetentného štátneho orgánu, alebo iného subjektu tvorby práva. Má konkrétnu štátom stanovenú normu a je aktom kreácie právnej normy. Má všeobecný charakter, to znamená, že sa vzťahuje na neurčitý počet subjektov určitého druhu a upravujú charakteristické situácie – nie konkrétne prípady (napr. zákonník práce). Delíme ich podľa stupňa právnej sily to zn. že Ústava je základný kameň štátu. A podľa toho kto ich vydáva (napr. obec), podľa toho či ide o prvotné alebo sekundárne právne normy.
- **právne obyčaje** – hovoríme im nepísané právo. Sú určité pravidlá správania, ktoré sa v dôsledku opakovaného používania za dlhšie časové obdobie vžili do svedomia, vedomia a správania ľudí a sú všeobecne akceptované spoločnosťou. Postupne sa začali považovať za záväzné. Musia mať tieto znaky:
 - 1) musí byť dlhodobo opakovane fakticky používaná a zachovaná ako určité zvykové pravidlo
 - 2) musí byť všeobecne uznávaná
 - 3) musí byť dostatočne určitá – konkrétna
- **súdne a právne precedensy** – precedens je to rozhodnutie alebo iného orgánu verejnej moci v konkrétnej veci – to znamená že sudca tam právo nielen nachádza ale aj tvorí(u nás sudca právo vykladá)
- **normatívne zmluvy** – vznikajú na základe dohody ako vzájomný súhlasný prejav vôle dvoch alebo viacerých subjektov práva a je právnou skutočnosťou, ktorá zakladá mení alebo zrušuje individuálny právny vzťah (kolektívne zmluvy)

Osobitnou kategóriou sú medzinárodné zmluvy. Právna doktrína – právna veda.

Otázka č. 4 Tvorba práva

4. TVORBA PRÁVA

Tvorba práva je činnosť štátnych zákonodárnych prípadne právnotvorných orgánov obce, ktorých výsledkom je vytvorenie právnej normy v sprostredkovateľnej podobe vo forme právneho predpisu. (Nazývame ju legislatíva)

Základné etapy zákona:

- podanie návrhu zákona –tzv. zákonodárna iniciatíva. Má ju vláda, ktorá návrh podáva písomne predsedovi národnej rady a ten návrh musí obsahovať paragrafované znenie spolu s dôvodovou správou
- prerokovanie návrhu zákona - sú tri povinné čítania
 - 1. Čítanie – v rámci tohto sa posudzuje potrebnosť návrhu – výsledkom môže byť vrátenie návrhu zákona jeho navrhovateľovi alebo sa nebude pokračovať v rokovaní o návrhu zákona, alebo tento návrh sa postúpi do druhého čítania
 - 2. Čítanie – v rámci tohto čítania sa rokuje o konkrétnych ustanoveniach vo výboroch, hlasuje sa o pozmeňujúcich a doplňujúcich návrhoch
 - 3. Čítanie – sa už hlasuje o návrhu zákona

Hlasovanie v Národnej rade SR

Na prijatie Ústavy a ústavných zákonov je potrebná 3/5-tinová väčšina všetkých poslancov (t.j. 90). Na prijatie zákona nadpolovičná väčšina prítomných poslancov a pri vrátenom zákone nadpolovičná väčšina všetkých poslancov (t.j. 76).

Podpísanie schváleného zákona

Podpisuje ho prezident, predseda parlamentu a predseda vlády. Prezident republiky vyjadruje súvislosť s uplatnením práva veta a určitý prostriedok na kontrolu ústavnosti. Predseda parlamentu svojím podpisom osvedčuje dodržanie ústavného postupu pri prerokovaní a schválení zákona ako aj to, že preberá zodpovednosť za totožnosť odpísaného textu s tým, ktorý poslanci schválili. Predseda vlády svojím podpisom potvrdzuje pripravenosť exekutívy a aplikovať schválený zákonom v činnosti orgánov výkonnej moci.

Vyhlásenie publikácie zákona

Platnosť nadobúda vyhlásení v Zbierke zákonov a účinnosť je zväčša upravená v zákone. Legisvakuačná lehota – je to čas medzi momentom nadobudnutia platnosti zákona a účinnosťou.

Otázka č. 5 Právna norma

5. PRÁVNÁ NORMA

Právna norma je všeobecne záväzné pravidlo správania uvedené v osobitnej štátom stanovenej alebo uznanej forme, ktorého dodržiavanie je vynutiteľné donucovacou mocou štátu.

Znaky právnej normy:

- **všeobecná záväznosť** – uplatňuje sa na celom území štátu a platí pre každú vopred definovanú kategóriu osôb
- **stabilnosť** – aplikuje sa zakaždým, keď sa naplnia podmienky, ktoré sú v nej popísané a trvá, až kým nie je zrušená
- **nevyhnutnosť** – bez nej by sa spoločnosť nezaobišla
- **vyjadrenie** – osobitou formou štát ustanoví, akým spôsobom bude prijímať právne normy, akou formou budú vyjadrené a ako ich bude uverejňovať
- **donútenie** – predstavuje nátlak verejnej moci na jednotlivca obsahujúci aj použitie sily, ktorá je však vždy založená na práve a uskutočňovaná právnymi prostriedkami

Štruktúra právnej normy:

- **hypotéza** – určí podmienky a predpoklady za ktorých sa má realizovať pravidlo správania stanové v dispozícii
- **dispozícia** – určuje komu a aké oprávnenia či povinnosti vznikli, ak nastanú skutočnosti uvedené v hypotéze
- **sankcia** – určuje, aké právne dôsledky nastanú, ak bude porušená povinnosť ustanovená v súlade s dispozíciou

Druhy právnych noriem:

- **hmotno-právne** – obsahujú skutkové podstaty, typový opis rôznych druhov správania, ktoré sú relevantné z hľadiska práva (občiansky zákonník)

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

- **procesné** – upravujú postup orgánov a sú obsiahnuté s právnym poriadkom
- **kogentné** – nepripúšťajú nijaké odchýlky oprávnení a povinností ustanovených dispozíciou právnej normy
- **dispozitívne** – umožňujú účastníkom právnych vzťahov, aby si prejavom súhlasnej vôle určili obsah vzájomných oprávnení a povinností
- **opravňujúce** – formulujú vyslovene len oprávnenia a je na samom subjekte tohto oprávnenia, či ho využije alebo nie
- **zaväzujúce** – formulujú vyslovene povinnosť a to vo forme príkazu alebo zákazu
- **všobecné** – uplatňujú sa na celom území štátu, na všetky subjekty a nie sú vopred výslovne obmedzené na určité časové obdobie
- **osobitné** – pôsobnosť obmedzená na určitú časť územia štátu alebo na určitú kategóriu subjektov alebo pre časové obdobie
- **špecializované** – sami o sebe nezakladajú práva a povinnosti subjektov, slúžia na upresnenie ostatných právnych noriem
- **deklarujúce** – Vláda SR
- **definičné** – definujú, kto je obžalovaný
- **blanketové** – odkazujú všeobecne na inú normu, ktorá nemusí byť vydaná
- **odkazujúce** – poukazujú už na existujúcu konkrétnu právnu normu

Pôsobnosť právnej normy

Pod týmto pojmom rozumieme stanovenie rozsahu, v akom sa norma použije na konkrétny prípad vzhľadom na časovú pôsobnosť, priestorovú pôsobnosť a osobnú pôsobnosť.

- **časová pôsobnosť** – platnosť, účinnosť, retroaktivita (t.j. spätná pôsobnosť)
- **osobná pôsobnosť** – na všetky osobnosti (existujú výnimky – diplomati, poslanci)

Otázka č. 6 Systém práva

6. SYSTÉM PRÁVA

Systém práva predstavuje usporiadaný normatívny systém, ktorý zahŕňa pozitívne právo a širšom zmysle aj inštitúcie štátu, ktoré právo tvoria, používajú.

Delíme tu právo na verejné a súkromné.

- **verejné právo** – upravuje vzťahy týkajúce sa verejného života, vyjadruje nadradenosť verejnej moci voči ostatným subjektom práva, pričom v demokratickom štáte ide o nadradenosť verejnej moci iba zákonom vymedzených prípadoch a zákonom stanoveným spôsobom (patrí sem verejné právo)
- **súkromné právo** – ochraňuje súkromné záujmy jednotlivcov, vzťahy subjektov sú založené na rovnosti
- **hmotné právo** – vyjadruje všeobecne právne vzťahy, ktorých úprava je vlastným účelom celej právnej regulácie, teda to, čo vlastne bolo potrebné upraviť
- **procesné právo** – upravuje všeobecné právne vzťahy, ktoré vznikajú z potreby zásahu verejnej moci na dosiahnutie hmotnej právnej úpravy

Otázka č. 7 Subjekty práva

7. SUBJEKTY PRÁVA

Delíme ich podľa druhu:

- právotvorný – to je tvorca práva
- adresátny – komu je právo určené

Adresáti ako subjekty práva:

- fyzické osoby
- právnické osoby

Subjektmi práva sú **osoby**, ktoré majú právnu subjektivitu, spôsobilosť na práva a právne úkony.

Právna subjektivita je právnom definovaná a určená spôsobilosť byť subjektom právnych vzťahov, teda spôsobilosť na konkrétne práva a právne povinnosti.

Druhy právnej subjektivity:

- a) spôsobilosť na práva a povinnosti – pasívna stránka – začína sa narodením a končí smrťou
- b) spôsobilosť na právne a protiprávne úkony – aktívna stránka – je daná vekom a spôsobilosťou (od 18-tich rokov)

Otázka č. 8 Realizácia a aplikácia práva

8. REALIZÁCIA A APLIKÁCIA PRÁVA

Realizáciou sa rozumie uskutočňovanie platného práva subjektmi práva v právnych vzťahoch, v ktorých subjekty práva vystupujú ako nositelia oprávnení a právnych povinností.

Subjekty realizujú právo prostredníctvom právneho konania, nekonaním, zdržaním sa konania, ktoré je zakázané a ktorým subjekt rešpektuje právnu povinnosť.

Formy realizácie práva:

- fyzickými osobami
- právnickým osobami

Aplikácia práva – teda orgány verejnej moci so správnu kontrolou a justičnou právomocou organizujú realizáciu právnych noriem vydaním individuálnych právnych aktov. Aplikácia práva je špecifická forma realizácie práva a pozostáva z :

- a) zo zistenia skutkového stavu riešenia prípadu (proces dokazovania)
- b) z podriadenia konkrétneho prípadu pod určenú právnu normu
- c) z vydania individuálneho právneho aktu, t.j. vydania rozhodnutia vo veci samej, ktoré má náležitú právnu normu

Individuálne právne akty delíme podľa účinkov, ktoré vyvolávajú, na:

- a) konštitúvne – majú za následok vznik, zmenu alebo zánik právneho vzťahu
- b) deklaratórne – nevytvárajú nový právny vzťah, ale len zisťujú, či určitý právny vzťah existuje alebo nie

Otázka č. 9 Právo na súdnu alebo inú právnu ochranu

9. PRÁVO NA SÚDNU ALEBO INÚ PRÁVNU OCHRANU

Orgány na ochranu práva sú také orgány, ktorých hlavnou úlohou je preventívne alebo represívne pôsobenie na adresátov právnych noriem s cieľom zabezpečiť ich dobrovoľné alebo vynútené dodržiavanie.

Rozlišuje orgány ochrany práva na:

- o kontrolné – prokuratúra, Najvyšší kontrolný úrad, ombudsman
- rozhodovacie – všeobecné súdy a ústavný súd
- vykonávacie - polícia, zbor justičnej a väzenskej stráže
- zdravotnícke zariadenia (ochranné liečenie) – reedukačné domovy
- orgány právnych služieb a právnej pomoci – notári, advokáti

Otázka č. 10 Právo, spravodlivosť, rovnosť a mrvnosť

10. PRÁVO, SPRAVODLIVOSŤ, ROVNOSŤ A MRAVNOSŤ

Spravodlivosť je základným normatívnym princípom spolunažívania ľudí v spoločnosti. Nedá sa jednoznačne definovať. Základy položil Aristoteles a rozdelil ju na zákonnú, etickú, rozdeľujúcu a vyrovnávajúcu. HART – najznámejšia definícia spravodlivosti – je udržanie alebo obnovenie rovnováhy.

Základné pravidlo zásady spravodlivosti – je posudzovať a riešiť podobne rovnaké prípady rovnako a odlišné rôzne.

Základom spravodlivosti je požiadavka, aby všetci členovia spoločnosti prijali pravidlá hry a aby tak, aby využívajú výhody znášali aj bremená, ktoré spolužitie prináša. So spravodlivosťou úzko súvisí rovnosť, ktorá znamená, že všetci ľudia sú si rovní ako ľudské bytosti. Rovnaké práva a slobody a právo na ochranu bez ohľadu na rasu, pohlavie a vyznanie.

Morálka – je akýmsi vnútorným príkazom, vnútorne pociťovanou potrebou, s povinnosťou mysliaceho subjektu.

Morálne normy – nebývajú vyjadrené oficiálne, nie sú formálne a písomne publikované, sú menej určité, všeobecné a spoločenské.

Mrvnosť - vyjadruje objektívny vzťah určitého myslenia a konania človeka k hodnotám pri ochrane týchto hodnôt.

Otázka č. 11 Právo a sloboda

11. PRÁVO A SLOBODA

Sloboda sa rozumie správanie v oblasti telesnej, ako aj v oblasti duševnej. Sloboda v jej všeobecnom zmysle, ktorého základom je možnosť a schopnosť správať sa podľa vlastnej vôle predstavuje možnosť a schopnosť vedome nájsť spôsob ovládania svojho vlastného správania.

Sloboda jednotlivca je obmedzená nielen slobodou a záujmami iných jednotlivcov, ale nevyhnutne aj záujmom všeobecným a spoločenským.

Otázka č. 12 Pojem štát

11. POJEM ŠTÁT

Štát je právnou formou organizácie spoločnosti, právnou inštitúciou, ktorej formalizácia je založená na práve, ktorá vytvára právne predpisy a vymáha ich dodržiavanie.

Pojem štát možno vymedziť a definovať z hľadiska sociologického a právneho. Z hľadiska sociologického štát predstavuje vysoko rozvinutú organizačnú formu ľudského spoložitia na určitom území. Z právneho hľadiska štát predstavuje otvorený, hierarchicky usporiadaný, suverénny systém, politicko, mocensko riadacích orgánov a inštitúcií v spoločnosti, ktorý riadi spoločnosť predovšetkým prostredníctvom práva a ktorý rieši konflikty medzi spoločenskými skupinami a medzi jednotlivcami.

Rozlišujeme niekoľko teórií o vzniku štátu:

- **teologické** – štát vznikol ako prejav vôle božej
- **patriarchálne** – štát je vec vlastníctva, ktoré zdedil panovník po svojom otcovi
- **násilné** – vznik a trvanie štátu odôvodňuje silou, ktorú používajú ľudia na ovládanie iných ľudí
- **organické** – sa prirovnáva vznik štátu z jeho trvaním k biologickému organizmu, ktorý má svoju štruktúru, svoje zákonitosti
- **psychologické** – vznik a existenciu štátu odôvodňujú od psychiky ľudí
- **solidarizmu** – štát je dôsledkom určitého stupňa rastu organizácie práce a interakcie ľudí vnútri spoločnosti
- **spoločenskej zmluvy** – vznik a existencia štátu odôvodňuje pomocou zmluvy, v ktorej zmluvnými stranami sú ľudia a štát

Otázka č. 13 Štát determinujú tieto znaky

13. ŠTÁT DETERMINUJÚ TIETO ZNAKY

Štát determinujú tieto znaky:

- štátna moc
- suverenita štátu
- štátne územie
- obyvateľstvo štátu

Štátna moc – je druh verejnej moci, ktorá vzniká súčasne so vznikom štátu, vzťahuje sa na celé územie a všetkých jeho obyvateľov. Štátnu moc je možné definovať ako osobitnú spoločenskú silu spôsobilú určovať správanie obyvateľstva a to pomocou ústavy, zákonov a iných normatívnych právnych aktov a vykonávanú osobitnou skupinou ľudí (štátny aparát). Charakteristické znaky štátnej moci sú: **suverenita, legitimita, legalita, efektívnosť.**

Suverenita štátu – predstavuje nezávislosť štátnej moci od akejkoľvek inej moci vnútri štátu i mimo hraníc štátu. Suverenitu štátu charakterizujú 2 znaky: **nezávislosť a výlučnosť.** Rozlišujeme:

- **vnútornú suverenitu** – to znamená, že štát je výlučnou a nezávislou mocenskou inštitúciou na svojom štátnom území
- **vonkajšiu suverenitu** – to je vzťah štátu k iným štátom

Štátne územie – je trojrozmerný priestor, ktorého základ vytvára štátnymi hranicami a je vymedzený suchozemský povrch vrátane vodných hladín, ku ktorým patria vnútorné vody, vrátane pobrežných teritoriálnych vôd, ktoré nadväzujú na morskú hranicu štátu. Štátne územie môže vzniknúť:

- **prvotnou okupáciou**
- **prírastkom územia**
- **cesiou** – medzinárodnou zmluvou na základe ktorej jeden štát postupuje časť svojho územia inému štátu
- **adiudikáciou** – nadobudnutím územia štátu na základe medzinárodného orgánu
- **vydržaním** - nadobudnutie územia nepretržitým a nerušeným výkonom suverenity nad územím, ktorého príslušnosť k inému štátu je sporná

Obyvateľstvo štátu – predstavuje tú časť obyvateľov štátu, ktorí sú so štátom v politicko-právnom zväzku, majú štátnu príslušnosť daného štátu a disponujú politickými právami.

Otázka č. 14 Ústava

14. ÚSTAVA

Ústava je základný zákon štátu najvyššej právnej sily, ktorý upravuje základné princípy organizácie a činnosti štátu, jeho formu, štruktúru a zásady vzťahov medzi štátom a občanmi.

Najvyššia právna sila sa predstavuje:

1. v spôsobe prijímania a zmeny ústavy
2. v nadradenosti ústavy v právnom poriadku
3. v osobitnom názve
4. záruka ústavnosti
5. aplikácia ústavy

Funkcie ústavy

- integračná, stabilizujúca, programová, organizátorská, obmedzovacia a výchovná

Delenie ústav

Ústavy delíme:

- v materiálnom zmysle – každý právny predpis, ktorého predmetom úpravy je určitá oblasť tvoriaca obsah ústavného práva
- vo formálnom zmysle
- v písomnej forme
- v nepísanej forme – Veľká Británia

Podľa obsahu ústavy delíme na:

- úplné a neúplné

Z hľadiska podmienok vzniku ústavy delíme na:

- oktrojované, neoktrojované, revolučné, dohodnuté

Z hľadiska formy vlády ústavy delíme na:

- monarchistické, republikánske, parlamentné, prezidentské

Z hľadiska štátneho zaradenia ústavy delíme na:

- konfederatívne, federatívne, unitárne

Z hľadiska štátneho režimu ústavy delíme na:

- demokratické, autoritatívne, totalitné

Otázka č. 15 Základné ľudské práva a slobody

15. ZÁKLADNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA A SLOBODY

Ľudské práva sú oprávnenia priznané jednotlivcovi, ktoré mu umožňujú v plnom rozsahu využívať vlastné schopnosti, inteligenciu, talent i znalosti na uspokojovanie svojich duchovných a iných záujmov a potrieb.

Ľudské práva sú:

1. neodňateľné – nikto nemôže svoje právo nikomu odovzdať
2. nescudziteľné – majú kogentnú povahu, vzdanie sa ich nositeľom nemá právny význam
3. nepremlčateľné – sú trvale vymáhateľné a uplynutie časom na tom nič nemení
4. nezrušiteľné – štát ich nemôže zrušiť

Základné ľudské práva sú:

- právo na život
- nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia
- právo na ľudskú dôstojnosť
- právo na vlastníctvo
- právo na slobodu pohybu a pobytu
- právo slobody svedomia a iné

Politické práva sú:

- voliť
- byť volený

Otázka č. 16 Ochrana základných ľudských práv

16. OCHRANA ZÁKLADNÝCH ĽUDSKÝCH PRÁV

Ochranu základných ľudských práv zabezpečuje sústava prostriedkov, ktoré chránia jednotlivca pred porušovaním ľudských práv a slobôd.

Tieto prostriedky majú rôzny charakter a patria k nim: - **vnútroštátne medzinárodné prostriedky** – kontrolné mechanizmy politickej moci, súdnictvo. Tie sa rozdeľujú na priame a nepriame. Priame – je to materiálna pomoc obetiam, vyšetrovanie sťažností, konanie. Nepriame - diskusie, vedecké a publicistické štúdie. Ďalej sa delia na právne a mimoprávne.

Základ pre univerzálny systém ochrany ľudských práv tvoria Charta OSN a na jej základe prijatá všeobecná deklarácia ľudských práv. Štáty združené v Rade Európy si vytvorili osobitný systém ochrany a kontroly ľudských práv prijatím Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Tento dohovor spolu s Európsko sociálnou chartou tvorí Európsku chartu ľudských práv. Systém kontroly a ochrany ľudských práv v rámci Rady Európy tvoria tieto inštitúcie: Európska komisia pre ľudské práva, Európsky súd pre ľudské práva. Garantom ochrany základných ľudských práv a slobôd občanov EÚ (ďalej len EÚ) je Európsky súdny dvor. Európsky ombudsman prijíma sťažnosti akejkoľvek veci patriacej do oblasti aktivít EÚ priamo od ktoréhokoľvek občana EÚ alebo prostredníctvom člena Európskeho parlamentu. EÚ prijala vlastný katalóg ľudských práv a slobôd pod názvom Európska charta základných práv, ktorá pozostáva z preambuly a 7 kapitol.

Kapitoly sú:

1. dôstojnosť
2. sloboda
3. rovnosť
4. solidarita
5. práva občanom späté s inštitútom EÚ občana
6. spravodlivosť
7. všeobecné ustanovenia

Otázka č. 17 Výchova k ľudským právam

17. VÝCHOVA K ĽUDSKÝM PRÁVAM

Právo na výchovu k ľudským právam sa chápe ako nástroj pomocou ktorého mám realizovať „právo poznať svoje práva“ – že každý jednotlivec môže slobodne požadovať pomocou štátnych orgánov a verejných organizácií, nevládných organizácií a inštitúcií pri zisťovaní presného významu a zmyslu medzinárodných nástrojov a mechanizmov v oblasti poznania výchovy a ochrany ľudských práv a slobôd. Výchova k ľudským právam je zakotvená už v Charte OSN a následne vo všeobecnej deklarácii ľudských práv. V roku 1978 sa konal vo Viedni pod záštitou UNESCO medzinárodný kongres o výučbe k ľudským právam, na ktorom bolo prijatých 10 zásad, ktorým by sa mala výchova riadiť:

1. nevyhnutnosť rešpektovania nedeliteľnosti všetkých ľudských práv
2. pojem ľudské práva musí zahrňovať historickú skúsenosť všetkých národov
3. výchova k ľudským právam a vzdelávania v tejto oblasti sa musí usilovať o podporu tolerancie vzájomnej úcty a solidarity, ktoré sú ľudským právam vlastné o rozširovanie poznatkov o ľudských právach
4. účelom výchovy je dosiahnuť, aby každý si bol vedomí svojich práv a ctil si práva ostatných
5. sústavne prehĺbovať vedomie úzkej súvislosti medzi ľudskými právami a mierom vrátane odzbrojovania
6. výchova v školách, v rodine a rôznych kurzoch
7. výchovu integrovať do predmetov ako právo, politická veda a teológia prednášať ich ako samostatný predmet
8. vyučujúcemu o ľudských právach musí byť zaručená úplná sloboda prejavu
9. nový medzinárodný, ekonomický, spoločenský, kultúrny poriadok
10. na ľudské práva je potrebné hľadieť ako na jeden z aspektov profesionálnej etickej a spoločenskej zodpovednosti pri výskume, výučbe, štúdiu a práci

V roku 1978 Výbor ministrov Rady Európy formuloval svoj postoj k výchove ľudským právam v Rezolúcii „41 o výchove k ľudským právam“ ktorá vychádza z toho, že výučba k ľudským právam posilňuje jednotu členských štátov, slúži na ochranu ľudských práv a napomáha k dosiahnutiu skutočne demokratickej spoločnosti. Rada Európy v roku 1998 prijala odporúčanie “ O výučbe ľudských práv na školách”. Výchova k právam sa môže realizovať v type formálneho vzdelávania

- mimoškolského vzdelávania – znalosti skupín o skupinách
- neformálneho vzdelávania – rozhlas, televízia, tlač

Otázka č. 18 Štátne zriadenie

18. ŠTÁTNE ZRIADENIE – územno-organizačná jednotka

Štátne zriadenie predstavuje komplex systému vzťahov, ktoré určujú vnútornú štruktúru a organizáciu štátu, organizáciu územia, komplex vzťahov medzi štátom ako celkom a jeho súčasťami a vzťahy spojené s realizáciou práva národa na sebaurčenie. Predstavuje spôsob územnej organizácie štátu a komplex systému vzťahov medzi štátom ako celkom a územnými časťami štátu.

Štáty delíme na **jednotné, zložené alebo zväzy**.

jednotný – unitárny štát – je to jeden suverénny štátny celok, ktorý sa charakteristicky člení len na administratívne časti, ktoré nie sú nositeľmi suverenity. Vyznačujú sa týmito znakmi:

- jednotná a jediná hierarchicky usporiadaná sústava najvyšších štátnych orgánov
- jedna ústava
- jedno štátne občianstvo
- jednotná sústava štátnych orgánov

Delíme štáty na základe vzťahu medzi štátom ako celkom a jeho jednotlivými územnými časťami. Jednotlivé štáty delíme na:

- **centralizované** – funguje priama podriadenosť a priama zodpovednosť štátnych orgánov nižších územných celkov voči ústredným štátnym orgánom
- **decentralizované** – kde časť organizácie štátnej moci je právne vyňatá s pôsobnosťou ústredných štátnych orgánov a prenáša sa na orgány samosprávy územných častí, ktoré ju vykonávajú relatívne samostatne na základe vlastnej iniciatívy.

zložený štát – je štát, ktorý sa okrem administratívno-právneho usporiadania člení aj na štátoprávne celky, ktoré majú postavenie členských štátov. Suverenita zloženého štátu je rozdelená medzi spoločný štát a členské štáty. Charakterizuje ho:

- dvojité sústava štátnych orgánov
- dvojkomorový najvyšší orgán štátnej moci
- spoločná ústava
- ústavy členských štátov
- dvojité zákonodárstvo
- dvojité štátne občianstvo
- dvojité sústava štátnych symbolov

Typy zložených štátov:

- **federácia, reálna únia, novodobá moderná únia**

zväzy – spolky štátov – ide o nadštátne spojenie štátov resp. voľné spojenie niekoľkých suverénnych štátov, ktorých cieľom je zabezpečovať dohodnuté spoločné veci.

Typy štátu:

- **konfederácia** – združenie suverénnych štátov, ktoré vzniká na základe medzinárodnej zmluvy medzi štátmi
- **personálna únia** – štát ktorý stratil panovníka je dobrovoľne alebo násilím pridružený k štátu iného panovníka

Otázka č. 19 Charakteristika demokracie

19. CHARAKTERISTIKA DEMOKRACIE

Charakteristika demokracie vznikla z gréckych slov **demo (ľud)** a **kráteo (vládnuť)**

Definície:

Aristoteles – všetci vládnu nad každým a každý vládne nad všetkými

Rusoe – demokraticky by si mohol vládnuť len národ bohov

Lincoln- demokracia je vláda ľudu prostredníctvom ľudu a pre ľud

T.G.Masaryk –úsilie proti nadpráviu, proti násilnosti

Základné princípy demokracie:

- princíp obmedzenej väčšiny
- princíp všeobecnej a rovnej participácie na správe vecí verejných
- politický pluralizmus
- ekonomický pluralizmus
- princíp slobodných volieb
- princíp kontroly reprezentácie moci

Otázka č. 20 Formy demokracie

20. FORMY DEMOKRACIE

Poznáme dve formy demokracie:

- priama demokracia
- nepriama demokracia

Priama demokracia – sú všetky organizačné normy, ktorých ľud ako suverén bezprostredne pôsobí pri výkone štátnej moci pri tvorbe zákonov, pri výkone súdnej moci a pod.

Formy priamej demokracie:

- **referendum** – uskutočňuje sa vo veciach a na základe pravidiel uvedených a stanovených v ústave a naň dáva podnet buď štátny orgán alebo ľud.
- **plebiscit** – je hlasovanie obyvateľstva o akejkoľvek otázke a vyhlasuje ho štátny orgán a koná sa v termíne, ktorý orgán uzná sám za vhodné
- **petičné právo** – umožňuje obyvateľom štátu obrátiť sa na príslušný štátny orgán alebo orgán územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami
- **ľudová iniciatíva** – vyvolávajú ju občania štátu ak sú nespokojní s riešením nejakého problému
- **odvolanie** – oprávnenie voliča odvolať nositeľa volebného orgánu ešte počas jeho funkčného obdobia a to na základe petície, ktorú podpisuje zákonom určený počet voličov

Formy nepriamej demokracie:

- predstavuje sprostredkovanú účasť občanov na mocenskom rozhodovaní prostredníctvom zvolených zástupcov (poslancov)

Otázka č. 21 Štátny režim demokratický

21. ŠTÁTNY REŽIM DEMOKRATICKÝ

Štátny režim predstavuje formy, metódy, prostriedky, spôsob a štýl fungovania a výkonu štátnej moci, ktoré štátny režim charakterizujú ako dynamickú kategóriu.

Princípy:

- štátna moc sa uskutočňuje iba na základe práva a medziach práva
- princíp limitovanej väčšiny
- štátna moc právne a fakticky garantuje ľudské práva a slobody a zakotvuje ich v ústave štátu
- štátna moc právne garantuje fungovanie slobodnej trhovej ekonomiky
- štátna moc vzniká z vôle občanov v slobodných demokratických voľbách
- existuje súdna kontrola ústavnosti a zákonnosti
- štátna moc garantuje slobodu vyznania, presvedčenia a pluralitu ideológie
- princíp zákonnosti, stabilita verejného poriadku a vedomia právnej istoty ku prevažujúcej časti spoločnosti
- princíp taký, že štát vytvára garancie slobodného, náboženského a záujmového združovania

Otázka č. 22 Štátny režim nedemokratický

22. ŠTÁTNY REŽIM NEDEMOKRATICKÝ

Totalita, diktatúra týrania stavia proti sebe časť obyvateľstva.

Znaky štátneho režimu nedemokratického:

- totalitná ideológia
- existencia jedinej politickej strany
- existencia tajnej polície
- monopol politickej strany a vlády na masmédiami
- nerešpektovanie trhovej ekonomiky
- štátna moc negarantuje ľudské práva alebo ich garantuje len v obmedzenej miere
- direktívne riadenie byrokratickou formou vo všetkých oblastiach národného hospodárstva, výchovy, kultúry a rozvoja

Otázka č. 23 Princíp právneho štátu

23. PRINCÍP PRÁVNEHO ŠTÁTU

Právny štát je verejnou autoritou, ktorá sa spravuje štátom, ktorej vládne právo a autorita a nie ľudia a kde štátne orgány uskutočňujú svoje právomoci a funkcie na základe a v medziach práv.

Koncepcie práva.

Princípy právneho štátu:

- obmedzená vláda
- ústavnosť a zákonnosť
- suverenita ľudu
- delba moci
- kontrola moci
- nezávislosť súdnictva
- záruky sudcovskej nezávislosti
- garancie základných práv a slobôd
- právna istota

Otázka č. 24 Štátna moc a teória del'by moci

24. ŠTÁTNA MOC A TEÓRIA DEL'BY MOCI

Zásady del'by moci:

1. trojdelenie a oddelenie moci
2. nezlučiteľnosť moci
3. nezávislosť moci
4. samostatnosť moci
5. nezodpovednosť moci
6. rovnováha moci

Štátnu moc delíme:

- vertikálne – ústredné orgány štátnej moci, miestne orgány
- horizontálne – zákonodárna, výkonná a súdna moc

Otázka č. 25 **System štátnych orgánov a organizácií**

25. SYSTEM ŠTÁTNYCH ORGÁNOV A ORGANIZÁCIÍ

Štátny orgán je inštitúcia štátnej moci, ktorej úlohou je uskutočňovať funkcie štátu a ústavy a v jej medziach ako aj v rozsahu a spôsobe, ktorý ustanovuje zákon.

Znaky:

- právomoc – spôsobilosť štátneho orgánu vydávať právne akty, pomocou ktorých reguluje spoločenské vzťahy
- pôsobnosť – okruh spoločenských vzťahov, ktorých štátne orgány vydávajú právne akty
- štátnomocenský charakter ich činnosti – vydávanie právnych aktov

Štátne organizácie sú inštitúcie, sú zriaďované štátnymi orgánmi za účelom niektorých funkcií štátu a nedisponujú právomocou.

Otázka č. 26 Orgány výkonnej moci

26. ORGÁNY VÝKONNEJ MOCI

Orgány výkonnej moci sú: hlava štátu, vláda, ministerstvá a ostatné ústredné i miestne orgány štátnej správy ako aj orgány výkonnej moci *sui-generis*, ku ktorým patria rôzne kontrolné orgány, prokuratúra a ombudsman.

Hlava štátu – je to jednotlivec a kompetencie mu vyplývajú z ústavy (kompetencie – spôsob kreácie, ako aj zodpovednosť upravuje ústava, ako aj hlava štátu, zastupuje štát navonok, má hlavné velenie)

Vláda – je najvyšší kolegiárny orgán výkonnej moci, predkladá zákony parlamentu, vládu zostavuje prezident

Ministerstvá – na čele je minister, zodpovedá vláde a parlamentu

Miestne orgány štátnej moci – ústredné orgány štátnej správy, zriaďujú miestne správne orgány a územno-správnym členením daného štátu na úrovni nižších územných celkov na čele ktorých sú prednostovia. Vzťah podriadenosti voči vyšším štátnym orgánom.

Územná samospráva – sú orgány volené nezávisle od ústredných orgánov v rámci vymedzenom zákone. Pôsobí samostatne.

Obec – je právnickou osobou so samostatnými financiami.

Záujmová samospráva – notárska samospráva, poľovnícke združenia, Matica slovenská

Štátne orgány – *sui generis* – osobitné orgány štátnej moci. Vykonávajú kontrolu a sú nezávislé od iných výkonných orgánov (Najvyšší kontrolný úrad, ombudsman, prokuratúra)

Najvyšší kontrolný úrad – vykonáva kontrolu hospodárenia s prostriedkami zo štátneho rozpočtu, štátnym majetkom a pohľadávkami štátu, ale aj s prostriedkami z verejných zdrojov

Prokuratúra – vykonáva dozor na dodržiavaním práva všetkými subjektmi štátu a spoločnosti

Ombudsman – je nezávislý orgán ustanovený na základe ústavy alebo zákona a ktorého právomocou je vykonávať kontrolu výkonu štátnej moci

Základné znaky inštitútu ombudsmana:

- je funkcionárom parlamentu, predstavuje neustranného vyšetrovateľa, ktorý je politicky nezávislý, nemá oprávnenia zrušovať alebo meniť rozhodnutia orgánov verejnej správy, má právo vykonávať prešetrovanie z vlastnej iniciatívy, má právo upozorňovať na nedostatky, predkladať návrhy a odporúčať riešenia.

Otázka č. 32 Sociálny pracovník a právo sociálneho zabezpečenia

32. Sociálny pracovník a právo sociálneho zabezpečenia

Právo sociálneho zabezpečenia patrí do systému verejného práva a obsahovo pokrýva 3 systematické okruhy:

1. sociálne poistenie
2. štátnu sociálnu podporu
3. štátnu sociálnu pomoc

Otázka č. 27 Súdny

27. SÚDY

Súdy rozhodujú o právach, povinnostiach a oprávnených záujmoch jednotlivcov a organizácií, o vine a nevine, ako aj uložení trestu alebo ochranného opatrenia o ústavnosti a zákonnosti.

Kompetencie súdov:

1. **civilno-právna** – súd rozhoduje spory o právach, povinnostiach a chránených záujmoch fyzických a právnických osôb v zmysle noriem súkromného práva
2. **trestno-právna** – rozhodujú o spáchanom trestnom čine a o vine páchatela, ukladá tresty a ochranné opatrenia podľa trestného zákona a koná len na podklade žalobcu
3. **správno-právna** – rozhoduje o zákonnosti a správnom úradnom postupe orgánovej verejnej správy a o zákonnosti ich individuálnych právnych aktov
4. **ústavno-právna** – súd rozhoduje o ústavnosti zákonov a ostatných právnych predpisov a o porušení ústavnosti pri výkone verejnej moci

Sústava súdov:

- homogénna – súdy všeobecné
- heterogénna – súdy mimoriadne, súdy všeobecné

Otázka č. 28 Sociálny pracovník a právo občianske

28. Sociálny pracovník a právo občianske

Občianske právo upravuje vzťahy, ktoré sú vymedzené paragrafom 1, odseku 2 Občianskeho zákonníka vzťahy fyzických a právnických osôb, medzi týmito osobami a štátom ako i vzťahy vyplývajúce z práva na ochranu osôb pokiaľ tieto občiansko-právne vzťahy neupravujú iné vzťahy.

Základný prameň 40/1964 Zbierky – Občiansky zákonník

Otázka č. 29 Sociálny pracovník a právo rodinné

29. Sociálny pracovník a právo rodinné

Rodinné právo je odvetvie práva upravujúce otázky manželstva, vzťahy medzi rodičmi a deťmi a ostatnými príbuznými, druhy vyživovacej povinnosti, určenie otcovstva. Duševné vlastníctvo zastrešuje rôzne formy nárokov, ktoré sa upínajú k rôznym nápadom, myšlienkam alebo k iným nehmotným statkom a právam (autorské právo, priemyselné právo).

Základný prameň – Zákon 36/2005 Zz. o rodine

Otázka č. 30 Sociálny pracovník a právo pracovné

30. Sociálny pracovník a právo pracovné

Pracovné právo rieši pracovný pomer, pracovný čas, mzdu, prekážky v práci, ochranu práce, podnikovú sociálnu politiku, náhrady škody, dohody o práci a iné.

Základný prameň – Zákon č. 311/2001 Zz. a Zákonník práce v znení neskorších predpisov

Otázka č. 31 Sociálny pracovník a právo správne

31. Sociálny pracovník a právo správne

Zahŕňa širokú oblasť spoločenských stavov, ktoré vznikajú pri výkone správy.

Základný prameň – Zákon č. 71/1967 Zz. o správnom konaní

Otázka č. 33 Sociálny pracovník a právo zdravotnícke

33. Sociálny pracovník a právo zdravotnícke

Právne vzťahy, ktoré vznikajú pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti a v súvislosti s ňou sú upravené v značnom množstve sú upravené v značnom množstve právnych predpisov, zaoberajú sa napr. (právne postavenie pacienta, narábanie s telom, eutanázia, dobrovoľnosť liečby a iné).

Otázka č. 34 Sociálny pracovník a právo trestné

34. Sociálny pracovník a právo trestné

Základný prameň – Zákon č. 300/2005 Zz. – Trestný zákon

Trestný zákon - upravuje základy trestnej zodpovednosti, druhy trestov, druhy ochranných opatrení, ich ukladanie a skutkové podstaty trestných činov

Základný prameň – Zákon č. 301/2005 Zz. – Trestný poriadok

Trestný poriadok – upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia boli podľa zákona spravodlivo potrestaní, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických a právnických osôb.

Otázka č. 35 Sociálny pracovník a právo medzinárodné

35. Sociálny pracovník a právo medzinárodné

Medzinárodné právo verejné tvorí systém zmluvných a obyčajových zásad a noriem medzinárodného práva, ktoré upravujú vzťahy medzi medzinárodnými organizáciami a jednotlivca k štátu.

Medzinárodné právo súkromné – je to súbor právnych noriem, ktoré upravujú vzťahy výlučne občiansko-právnej povahy s medzinárodným prvkom, pričom fyzická osoba je subjekt.

Otázka č. 36 Právo Európskej únie

36. Právo Európskej únie

Európske právo je súhrn právnych noriem v oblastiach, ktorých tvorba právnych vzťahov bola na základe spoločnej vôle členských štátov Európskej únie postúpená z orgánov jednotlivých členských štátov na orgány spoločenstva.

Otázka č. 37 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príkazným profesiám

37. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príkazným profesiám

- sudca
- advokát
- prokurátor
- notár
- lekár – psychiater
- psychológ
- pedagóg
- špeciálny pedagóg
- súdny znalec

Otázka č. 38 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – sudca

38. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – sudca

Sudca je reprezentant súdnej moci, vydávajúci v mene štátu rozhodnutia prostredníctvom ktorých ochraňuje právo štátu.

Musí byť nezávislý, nestranný a spravodlivý.

Otázka č. 39 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – advokát

39. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – advokát

Pomáha uplatňovať ústavné právo fyzických osôb na obhajobu a chráni ostatné práva a záujmy svojich klientov v súlade s ústavou a inými všeobecne záväznými právnymi predpismi.

Otázka č. 40 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – prokurátor

40. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám –
prokurátor

Prokurúra chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických, právnických
osôb štátu – konanie proti mladistvým

Otázka č. 41 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – notár

41. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – notár

Notár spisuje zápisnice, osvedčuje významné právne skutočnosti a listiny, vykonáva úkony v súvislosti s centrálnym registrom. Vykonáva správu majetku.

Otázka č. 42 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – psychiater

42. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám –
psychiater

Psychiatria je medicínsky odbor a tvorí systém poznatkov o duševných
chorobách a ich liečbe.

Otázka č. 43 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – pedagóg

43. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – pedagóg

Pedagogika je vedou o výchove a vzdelávaní, ktorá sa uskutočňuje celý život.

Špeciálna pedagogika sa zameriava na výchovu a vzdelávanie detí s postihnutím.

Otázka č. 44 Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – súdny znalec

44. Sociálny pracovník vo vzťahu k vybraným príbuzným profesiám – súdny znalec

Je osoba splnomocnená štátom, ktorá vykonáva svoju činnosť pre súdy, iné orgány verejnej moci, fyzickú alebo právnickú osobu.